

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

VŨ XUÂN QUỲNH

**DẠY HỌC VỀ NGHĨA CỦA TỪ CHO HỌC SINH
LỚP 6 THEO QUAN ĐIỂM GIAO TIẾP**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - NĂM 2010

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

VŨ XUÂN QUỲNH

**DẠY HỌC VỀ NGHĨA CỦA TỪ CHO HỌC SINH
LỚP 6 THEO QUAN ĐIỂM GIAO TIẾP**

*Chuyên ngành: Lí luận và phương pháp dạy học Văn và Tiếng Việt
Mã số: 60.14.10*

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS Lê A

THÁI NGUYÊN - NĂM 2010

MỤC LỤC

Phần mở đầu

	Trang
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
3. Lịch sử vấn đề.....	3
4. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu.....	5
5. Giả thuyết khoa học.....	6
6. Phương pháp nghiên cứu.....	6
7. Cấu trúc luận văn.....	8

Phần nội dung

Chương 1. Cơ sở lý luận và thực tiễn của dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	10
1.1. Nghĩa của từ trong hệ thống ngôn ngữ và trong hoạt động giao tiếp.....	10
1.1.1. Nghĩa của từ trong hệ thống ngôn ngữ.....	10
1.1.1.1. Nghĩa biểu vật.....	11
1.1.1.2. Nghĩa biểu niệm.....	12
1.1.1.3. Nghĩa biểu cảm.....	14
1.1.1.4. Nghĩa ngữ pháp.....	15
1.1.2. Nghĩa của từ trong hoạt động giao tiếp.....	16
1.1.2.1. Hoạt động giao tiếp bằng ngôn ngữ.....	16
1.1.2.2. Sự hiện thực hoá nghĩa của từ trong giao tiếp.....	20
1.1.2.3. Sự biến đổi nghĩa của từ trong giao tiếp.....	24
1.2. Dạy học tiếng Việt và dạy học nghĩa của từ theo quan điểm giao tiếp....	27
1.2.1. Dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp.....	27
1.2.1.1. Mục tiêu dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp.....	28
1.2.1.2. Nội dung dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp.....	28

1.2.1.3. Phương pháp, hình thức dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp.....	29
1.2.1.4. Kiểm tra, đánh giá theo quan điểm giao tiếp.....	32
1.2.2. Dạy học nghĩa của từ theo quan điểm giao tiếp.....	33
1.3. Thực trạng dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	35
1.3.1. Về chương trình và sách giáo khoa.....	36
1.3.2. Về dạy và học nghĩa của từ đối với học sinh lớp 6 ở các trường THCS hiện nay.....	38
Chương 2. Tổ chức dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	42
2.1. Xác định mục tiêu dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	42
2.1.1. Cơ sở để xác định mục tiêu dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	42
2.1.2. Mục tiêu cần đạt của dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	43
2.2. Xác định nội dung dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	45
2.3. Lựa chọn phương pháp và hình thức dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	47
2.3.1. Tổ chức dạy học lý thuyết về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	47
2.3.1.1. Sử dụng một số phương pháp trong dạy học lý thuyết về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	48
2.3.1.2. Sử dụng một số phương tiện trong dạy học lý thuyết về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	56

2.3.2. Tổ chức luyện tập về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	59
2.3.2.1. Sử dụng bài tập như một phương tiện để luyện tập về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	60
2.3.2.2. Lựa chọn hình thức tổ chức luyện tập về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	72
2.4. Kiểm tra, đánh giá kết quả học tập về nghĩa của từ của học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.....	77
2.4.1. Mục đích kiểm tra, đánh giá.....	77
2.4.2. Nội dung kiểm tra, đánh giá.....	77
2.4.3. Hình thức kiểm tra, đánh giá.....	78
2.4.4. Xử lý kết quả kiểm tra, đánh giá.....	79
Chương 3. Thực nghiệm sư phạm.....	80
3.1. Mục đích của thực nghiệm.....	80
3.2. Đối tượng và địa bàn thực nghiệm.....	80
3.3. Phương pháp thực nghiệm.....	83
3.4. Nội dung thực nghiệm.....	84
3.5. Đánh giá kết quả thực nghiệm.....	99
3.6. Kết luận chung về thực nghiệm.....	102
Phần kết luận.....	104
Thư mục tài liệu tham khảo.....	108
Phụ lục.....	112

PHẦN MỞ ĐẦU

1. LÍ DO CHỌN ĐỀ TÀI

1.1. Sống trong xã hội, con người luôn luôn cần giao tiếp với nhau. Đó là một nhu cầu tất yếu. Mỗi chúng ta không ai có thể sống cô độc, lẻ loi một mình mà không cần sự giao tiếp với người khác. Trong các phương tiện giao tiếp thì ngôn ngữ là phương tiện giao tiếp quan trọng nhất của con người. Trong hệ thống ngôn ngữ, từ là một trong số các đơn vị cơ bản nhất. Nó ở vào vị trí trung tâm của hệ thống ngôn ngữ. Từ là cơ sở để con người có thể tiến hành hoạt động nhận thức và tạo ra mọi sản phẩm ngôn ngữ phục vụ cho nhu cầu giao tiếp của con người. Hoạt động nhận thức và giao tiếp của con người chính là bắt đầu từ đơn vị cơ sở là từ.

Với vai trò và chức năng quan trọng như đã nói ở trên, đã từ lâu, từ rất được chú ý quan tâm trong nghiên cứu và giảng dạy, học tập. Chính vì vậy, trong hệ thống các môn học ở nhà trường phổ thông, phân môn tiếng Việt trong môn Ngữ văn thuộc một trong số không nhiều môn học vào loại quan trọng nhất.

1.2. Mục đích của dạy học Ngữ văn nói chung và dạy học tiếng Việt nói riêng là tạo lập, hoàn thiện và nâng cao năng lực giao tiếp bằng tiếng Việt cho học sinh (HS). Trong nội dung dạy học từ vựng ở nhà trường phổ thông, dạy học nghĩa của từ là quan trọng nhất. Bởi lẽ nó phải giúp cho HS có năng lực thực hành và năng lực sử dụng tiếng Việt như một công cụ để tư duy và giao tiếp. Năng lực sử dụng từ tiếng Việt của HS chủ yếu là việc hiểu nghĩa, sử dụng nghĩa và chọn nghĩa để giao tiếp trong nhà trường cũng như ngoài xã hội. Do đó việc hiểu và nắm chắc được nghĩa của từ có một ý nghĩa đặc biệt quan trọng.

Trong giao tiếp, nếu không nắm được nghĩa của từ, người tiếp nhận sẽ không hiểu hết, thậm chí hiểu sai lệch ý của người phát. Còn bản thân người

phát thì lại khó làm cho người nhận hiểu được ý của mình. Cùng với những non yếu về ngữ pháp, những non yếu trong việc hiểu biết và sử dụng từ ngữ, đặc biệt là việc hiểu nghĩa của từ làm cho việc giao tiếp gặp nhiều khó khăn và không đạt hiệu quả. Điều đó chứng tỏ rằng để phát huy chức năng làm công cụ giao tiếp của ngôn ngữ chúng ta nhất thiết phải hiểu được nghĩa của từ, có khả năng huy động và sử dụng từ đúng nghĩa. Và dạy từ là một nhiệm vụ quan trọng trong chương trình giáo dục ở nhà trường phổ thông.

1.3. Một trong những nguyên tắc cơ bản của dạy ngôn ngữ nói chung và dạy học tiếng Việt nói riêng là dạy trong giao tiếp và hướng tới mục tiêu trau dồi cho học sinh năng lực hoạt động giao tiếp. Đã từ lâu, dạy tiếng Việt hướng vào giao tiếp - hướng lý thuyết tiếng Việt vào hoạt động hành chức của nó là vấn đề rất được các nhà nghiên cứu, các cán bộ chỉ đạo chuyên môn của ngành cùng đông đảo các thầy cô giáo quan tâm.

Các bài về nghĩa của từ trong sách giáo khoa (SGK) Ngữ văn 6 được biên soạn theo hướng tích hợp và tích cực nhằm phát huy cao độ tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh. Đây là một quan điểm dạy học mới, hiện đại và thực tế đã đem lại những kết quả tốt. Tuy nhiên đây là một hướng dạy học còn mới mẻ đối với một bộ phận giáo viên (GV) bậc trung học cơ sở (THCS). Hơn nữa giáo viên cũng chưa nắm rõ được một số đặc trưng quan trọng của phân môn Tiếng Việt trong nhà trường. Việc hiểu nghĩa của từ và khả năng vận dụng từ ngữ vào thực tế của nhiều giáo viên cũng chưa chính xác. Phần lớn giáo viên còn rất lúng túng khi phải giải thích nghĩa của từ cho học sinh.

Bên cạnh đó, việc giảng dạy phần tiếng Việt nói chung và dạy học về nghĩa của từ nói riêng trong các nhà trường THCS hiện nay còn khô khan, đơn điệu, ít hấp dẫn, HS rất ít hứng thú trong học tập, thậm chí còn gây nên những tâm lí nhàm chán, nặng nề cho học sinh. Do đó, các kỹ năng sử dụng, thực hành tiếng Việt ở học sinh còn chưa đạt được kết quả như mong muốn.

Rất nhiều học sinh dù đã tốt nghiệp THCS mà vẫn đọc, nghe, đặc biệt là nói và viết tiếng Việt còn quá yếu. Chính vì vậy mà việc giảng dạy tiếng Việt trong các nhà trường THCS có chất lượng không cao, chưa đạt được những mục tiêu đề ra.

Xuất phát từ những lí do trên, chúng tôi mạnh dạn nghiên cứu đề tài: **“Dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp”**. Chúng tôi hy vọng rằng những kết quả nghiên cứu của đề tài sẽ góp phần giải quyết những hạn chế và khó khăn đang đặt ra trong việc dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 hiện nay.

2. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Quá trình tổ chức dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp.

2.2. Phạm vi nghiên cứu

Quá trình tổ chức dạy học về nghĩa của từ cho học sinh bao gồm nhiều yếu tố nhưng chúng tôi chỉ tập trung nghiên cứu việc lựa chọn mục tiêu, nội dung, phương pháp và hình thức dạy học các bài về nghĩa của từ có trong SGK Ngữ văn 6.

3. LỊCH SỬ VẤN ĐỀ

Tiếng mẹ đẻ có vai trò cực kỳ quan trọng trong đời sống cộng đồng và trong cuộc sống của mỗi con người, bởi đó là công cụ để tư duy và giao tiếp. Dạy trẻ em sử dụng tiếng mẹ đẻ làm công cụ để tư duy và giao tiếp là mục tiêu môn học tiếng mẹ đẻ của nhiều nước trên thế giới. Chính vì vậy đã có rất nhiều những định hướng, quy định, những công trình nghiên cứu quan trọng về vấn đề dạy tiếng mẹ đẻ trong các nhà trường ở các nước, nhưng nổi bật hơn cả là dạy học theo quan điểm giao tiếp.

3.1. Về quan điểm giao tiếp trong dạy học tiếng Việt

Ở Việt Nam đã từ lâu, dạy tiếng Việt hướng vào giao tiếp - hướng lý thuyết tiếng Việt vào hoạt động hành chức của nó là vấn đề rất được các nhà nghiên cứu, các cán bộ chỉ đạo chuyên môn của ngành quan tâm. Đã có nhiều chuyên luận, công trình nghiên cứu về vấn đề dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp, tiêu biểu như: “*Phương pháp dạy học tiếng Việt*” [1]; “*Hoạt động giao tiếp với dạy học tiếng Việt ở tiểu học*” [13]; “*Một số vấn đề dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp ở tiểu học*” [47].

Ngoài ra, còn một số bài viết đăng trên các báo và tạp chí cũng đề cập đến quan điểm giao tiếp trong dạy học tiếng Việt như: “*Dạy tiếng Việt là dạy một hoạt động và bằng hoạt động*” [2]; “*Về quan điểm giao tiếp trong dạy học tiếng Việt*” [41] v.v...

Mặc dù mỗi công trình nghiên cứu, mỗi bài viết kể trên bàn đến các góc độ khác nhau của vấn đề dạy học tiếng Việt theo quan điểm giao tiếp nhưng nhìn chung các tác giả đều khẳng định vai trò quan trọng và tính tất yếu của quan điểm dạy học theo định hướng giao tiếp. Việc dạy học tiếng Việt cần thấm nhuần quan điểm giao tiếp, bởi giao tiếp vừa là mục đích, lại cũng vừa là phương thức để dạy học tiếng Việt. Phương pháp giao tiếp là phương pháp chủ yếu để phát triển lời nói cho học sinh, phải chú trọng cả vào bốn kỹ năng nghe, nói, đọc, viết, phải hướng tới sự giao tiếp và sử dụng phương pháp giao tiếp. Trong quá trình dạy học tiếng Việt phải tạo ra cho học sinh nhu cầu cần diễn đạt, nhu cầu giao tiếp nhất định (tức là tạo ra các chủ đề) để học sinh vận dụng từ ngữ, câu đã học vào hoạt động giao tiếp. Trên thực tế, chương trình của phần Tiếng Việt trong môn Ngữ văn ở phổ thông hiện nay đã được xây dựng theo quan điểm giao tiếp, thể hiện sinh động việc tổ chức dạy học tiếng Việt theo định hướng giao tiếp.

3.2. Về quan điểm giao tiếp trong dạy học về từ và nghĩa của từ

Dạy học về từ và nghĩa của từ theo định hướng giao tiếp không phải là một vấn đề mới, đã có nhiều công trình nghiên cứu đề cập đến vấn đề này như các cuốn: “*Rèn luyện ngôn ngữ*” [45]; “*Mấy vấn đề lý luận và phương pháp dạy - học từ ngữ tiếng Việt trong nhà trường*” [43]; “*Từ vựng học tiếng Việt*” [10]. Và đặc biệt là cuốn “*Phương pháp dạy học tiếng Việt*” [1]. Các tác giả trong các cuốn sách này đã đưa ra những phương pháp dạy học cụ thể cho mỗi hợp phần tiếng Việt trong chương trình phổ thông, trong đó có phương pháp dạy học từ ngữ mà trọng tâm là dạy học về nghĩa của từ.

Như vậy, đã có nhiều chuyên luận, công trình nghiên cứu hoặc các bài viết về vấn đề dạy học tiếng Việt nói chung và dạy học về từ và nghĩa của từ nói riêng theo quan điểm giao tiếp. Đó là những cơ sở, những định hướng quan trọng có tính chất mở đường để chúng tôi thực hiện đề tài một cách cụ thể, hiệu quả hơn.

Các bài về nghĩa của từ ở lớp 6 là phần kiến thức có một vị trí quan trọng. Để phát huy chức năng làm công cụ giao tiếp của ngôn ngữ, chúng ta nhất thiết phải hiểu được từ, có khả năng huy động và sử dụng từ đúng nghĩa. Tuy nhiên cho đến nay chưa có công trình nghiên cứu hoặc chuyên luận nào về dạy học nghĩa của từ ở lớp 6 theo quan điểm giao tiếp, vì vậy thực hiện đề tài “*Dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 theo quan điểm giao tiếp*” là nhằm cụ thể hoá các phương pháp, biện pháp, hình thức dạy học với mong muốn nâng cao hiệu quả giảng dạy phần Tiếng Việt nói riêng và nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện cho học sinh nói chung.

4. MỤC ĐÍCH, NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

4.1. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở xây dựng cơ sở lý luận và tìm hiểu thực trạng của việc dạy học về nghĩa của từ cho học sinh lớp 6 hiện nay, luận văn sẽ đề xuất phương